

ལེ་ ཉིན

མར་ཁེ་སི་དང་ཨིན་གེ་སིའི་སྒྲོར་བཤད་པ

མི་ཐིགས་དཔེ་རྒྱན་ཁང་

一九七四年十一月十九日

འཇམ་གྲིང་ཡོངས་གི་འཁྱར་མེད་པ་ནམས་, མཉམ་འབྲེལ་གྱིས་ཤིག!

ལེ་ ཉིན

མར་ཁེ་སི་དང་ཨིན་གེ་སི་འི་སྐོར་བཤད་པ

ཨི་ཏུ་ལམས་དཔེ་མཉམ་ཁང་

本书根据中共中央马克思、恩格斯、列宁、斯大林著作编译局翻译的、人民出版社1972年3月出版的汉文版本翻译出版。

དེབ་འདི་ཁྱང་ཁྱང་ཁྱང་དབྱང་གི་མར་ཁེ་སི་དང་, ཨིན་གེ་སི, ལེ་ཏིན, སི་ཏ་ལིན་
བཅས་གི་གསུང་ཚམ་སྒྲིག་སྒྲུང་ཁང་གིས་སྒྲུང་བ་དང་, སི་དམངས་དཔེ་སྒྲུང་ཁང་གིས་ 1972
ལོའི་ཟླ་ 3 པར་པར་དྲུག་པའི་ཀླུ་ཡིག་པར་གཞི་གཞིར་བཟུང་ཏེ་སྒྲུང་ནས་སྒྲུང་བ་ཡིན་

ལེ་ ཏིན

མར་ཁེ་སི་དང་ཨིན་གེ་སི་སྒྲིག་པ་བཞད་པ

*

སི་དམངས་དཔེ་སྒྲུང་ཁང་གིས་སྒྲུང་ནས་སྒྲུང་བ

1974 ལོའི་ཟླ་ 9 པར་པར་གཞི་ 1 བོ་སྒྲིག་པ

1974 ལོའི་ཟླ་ 9 པར་པེ་ཅིན་དྲུ་པར་ཐངས་ 1 བོ་བཀྲུབ་པ

དེབ་རེར་སྒྲིག་བྱུང་ 1 ཟམ་ 4

列 宁

论马克思和恩格斯

(藏 文)

民族出版社翻译出版 新华书店发行

民族印刷厂印刷

开本：787×1092 毫米 1/32 印张：4 5/8

1974 年 9 月第 1 版

1974 年 9 月北京第 1 次印刷

书号：M1049 (3) 123 定价：0.14 元

དཀར་ཆག

ཁར་ཁེ་མི (ནམ་ཤར་མདོར་བཟུས་དང་ཁར་ཁེ་མི་རིང་ལྷགས་རགས་ཙམ་བཤད་པ)	1
རྒྱ་ལི་རྟ་ལི་ཞི་ཨེན་གེ་མི	66
ཁར་ཁེ་མི་དང་ཨེན་གེ་མི་ལ་དྲན་གསུང་བའི་དོ་རིང་བཙུགས་པའི་མཛད་ སྒྲིལ་གྱི་གནང་བའི་གདམ་བཤད (1918 ལོའི་ཟླ་ 11 ཚེས་ 7 ལ)	85
ཁར་ཁེ་མི་རིང་ལྷགས་གི་འཕྱང་ཁྲམ་གསུམ་དང་གྲུབ་ཆ་གསུམ	88
ཁར་ཁེ་མི་དང་ཨེན་གེ་མི་འཕྲིན་ཡིག་ལྷགས་བཟུས	100
ཁར་ཁེ་མི་འཕྱང་ལྷགས་གི་ལོ་རྒྱུས་གི་ལས་སྒྲུབ	114
ཁར་ཁེ་མི་རིང་ལྷགས་དང་བཟོ་བཅས་རིང་ལྷགས	121
མཚན་འབྲེལ	139

ཁར་མར་ཁེ་སྤྱི་

(རྣམ་ཐར་མདོར་བརྒྱུས་དང་མར་ཁེ་མི་རིང་ཕྱགས་དགས་ཙམ་བཤད་བ)

[illegible]

མར་ཁེ་སེས་སྤྱོད་བྱ་ཆེ་བ་ནས་ཐོན་ཆེས་, བ་ཞེན་དུ་སྤྱོད་ནས་ཅའོ་རྩུ་བྱེད་
 ཅིས་གནང་བ་རེད། ཡིན་ནའང་སྐབས་དེར་ཁྱིད་གཞུང་གིས་ལོག་སྤྱད་གི་ཁྱིད་རྒྱས་
 ལག་ལེན་བྱས་ནས་, 1832 ལོར་ལུ་ཏེ་ལེ་ཞི་ལྷོར་བ་ཏུ་འཛི་ཅའོ་རྩུ་གི་ལས་ལག་ན་
 མེད་པ་བཞོས་པ་དང་, 1836 ལོར་ཡང་སྤྱོད་བྱ་ཆེ་བའི་ནང་སྤྱོད་བྱེད་བྱེད་
 བར་འགྲོ་མི་ཆོག་པ་བཞོས་པ་, 1841 ལོར་ལོ་ན་གཞོན་པའི་ཅའོ་རྩུ་བྱེད་ལུ་རྩུ་
 བའོ་མེར་གིས་པ་ཞེན་དུ་སྤྱོད་བྱེད་བའི་དབང་ཆ་དེའང་བཅན་འབྲུག་བྱས་པ་་་་
 རེད་, དེའི་དབང་གིས་མར་ཁེ་སེས་རང་ཉིད་རིག་གནས་པ་ཅིག་གནང་རྒྱུ་འདྲི་སྤྱོད་
 དེ་མ་དོར་ཐབས་མེད་བྱུང་བ་རེད། སྐབས་དེར་ཏེ་གོར་ཏེ་ཀེར་གཡོན་ཕྱོགས་པའི་ལྷ་
 རུལ་དེ་འཕེལ་རྒྱས་ཏེ་ཅང་མཁྱེན་པ་འགྲོ་གི་ཡོད་པ་རེད། ལྷག་པར་དུ་ 1836 ལོ་
 བས་བཟུང་ལུ་ཏེ་ལེ་ཞི་ལྷོར་བ་ཏུ་སྤྱོད་རིག་པར་དགག་པ་རྒྱག་པའི་འགོ་བཙུགས་་་
 བས་སྤྱོད་ཁ་དངོས་གཙོ་རིང་ལུགས་གི་ཕྱོགས་སུ་འཁོར་བ་དང་, 1841 ལོར་སྤྱོད་བས་
 དུས་ཁོང་གི་བསམ་སྒྲིག་ནང་དུ་དངོས་གཙོ་རིང་ལུགས་དེ་བད་དེ་བྱུགས་ཆེ་བར་གྱུར་་་
 བ(《ཡེ་ཤུའི་ཆོས་ལུགས་གི་རིམ་བོ་》)རེད་, 1843 ལོར་ཁོང་གི་《འབྱུང་འབྱུར་གི་མཆན་
 ཉིད་རིག་པའི་རྩ་བའི་རིགས་པ》ཟེར་བའི་དབེ་ཆ་དེ་དབེ་སྤྱན་བྱས་པ་རེད། དེའི་རྒྱུ་
 སུ་, ཞེན་ཀེ་སེས་སྤྱོད་བྱ་ཏུ་ཅོ་མ་ཡིག་དེ་ཆོས་སྐར་གསུང་སྐབས་, དབེ་ཆ་དེ་ཆོར་
 “བཅིངས་འགྲུལ་གི་རྩས་པ”ག་འདྲ་ཡོད་མེད་“ངས་པར་དུ་དངོས་སུ་ཉམས་ལེན་བྱེད་་་
 དགོས”། “ང་ཆོ་ནི་(ཏེ་ཀེར་གཡོན་ཕྱོགས་པ་ཅིག་ཡིན་, དེའི་ནང་དུ་མར་ཁེ་སེ་
 རྒྱུད་ཡོད་)①འབྱུར་ཐངས་གཅིག་ལ་སྤྱོད་བྱ་ཏུ་སྤྱོད་ཁག་ཅིག་ཆགས་པ་རེད”②

① གསུང་རྩིས་འདྲི་ནང་དུ་བྱངས་པའི་གྲག་རྟགས་ཟེར་ཅན་()འདྲི་ནང་གི་སྤྱད་ཆ་ནི་ལེ་ཏིན་
 གིས་འབྲི་བ་གནང་བ་ཅིག་རེད། —རྒྱ་ཡིག་དུ་སྤྱོད་མཁན་གི་མཆན་

② དེ་བའདྲི་ནང་དུ་བྱངས་པའི་མར་ཁེ་སེ་དང་ཞེན་ཀེ་སེ་ནས་གཉིས་གི་གསུང་ཆོག་ཆང་མ་ལེ་ཏིན་
 གིས་ཞོ་ཡིག་དུ་སྤྱོད་གནང་བ་དེ་གཞིར་བཟུང་ནས་སྤྱོད་བྱ་ཏུ་སྤྱོད་པས་, དེའི་ནང་ཁ་གསུང་གི་སར་མ་ཡིག་
 དང་ཐད་པར་ཏྲིག་ཅམ་འདུག། —རྒྱ་ཡིག་དུ་སྤྱོད་མཁན་གི་མཆན་

ཐེ་འབྲི་བ་གནང་ཡོད་པ་རེད། སྐབས་དེར། ཉེ་ཀེར་གཡོན་ཕྱོགས་པ་དང་ཉེ་བའི་
 ལའེ་དབྱིན་པ་སྤྱད་འབྱར་ལྷན་པ་རྣམས་གིས་ཁོ་ལུན་དུ་《ལའེ་དབྱིན་ཆགས་པར་》
 ཟེར་བའི་ངོ་ཚྭ་ལྟོགས་ཁག་གི་ཆགས་པར་(1842 ལོའི་ཟླ་ 1 ཚེས་ 1 ཉིན་ཐོག་མར་
 བརྟན་པ)ཅིག་གསར་དུ་སྐྱུན་པ་རེད། མར་ཁེ་སི་དང་ཕུཊུ་ལུཊུ་ནུལ་པའི་ལེར་རྣམ་
 གཉིས་ཙམ་འབྲི་བ་གཙུག་པོ་བྱེད་པར་གདན་འདྲན་གྲུས་པ་རེད། 1842 ལོའི་ཟླ་ 10
 པར། མར་ཁེ་སིས་ཙམ་སྤྱིག་པ་གཙུག་པོའི་འགན་བཞེས་པ་མ་ཟད། ངོ་མཉན་ནས་ཁོ་
 ལུན་དུ་སྐྱོས་གནང་བ་རེད། མར་ཁེ་སིས་ཙམ་སྤྱིག་གནང་བའི་འོག། ཆགས་པར་
 དེའི་གསར་བརྗེ་དམངས་གཙུག་པོ་ཁྱེད་ཕྱོགས་ཉིན་བཞིན་གསལ་དུ་འགྲོ་གི་ཡོད་པར་རྟོན།
 སྤྱད་གཞུང་གིས་ཐོག་མར་ཆགས་པར་དེར་ཞིབ་བཤེར་གིས་ཅེག་སྐྱམ་ཅེག་བྱས་པ་དང་།
 དེ་ནས་ 1843 ལོའི་ཟླ་ 1 ཚེས་ 1 ཉིན་སྐོ་ཐེལ་རྒྱག་རྒྱའི་གདན་འདེབས་བྱས་པ་རེད།
 སྐབས་དེར་མར་ཁེ་སི་ལས་ཐོག་ནས་དཀྱངས་པ་ལྷུ་དགོས་བྱུང་བ་རེད། ཡིན་ནའང་
 ཆགས་པར་དེ་ལྟ་མཐུད་ནས་འདྲན་བྱུང་བ་ཅིག་བྱུང་མེད་པར། མཐར་ 1843 ལོའི་
 ཟླ་ 3 པར་སྐོ་ཐེལ་བརྒྱབ་པ་རེད། མར་ཁེ་སིས་《ལའེ་དབྱིན་ཆགས་པར་》ཐོག་སྤེལ་
 བའི་ཆད་ཙམ་རིང་པོ་དེ་ཆེད་ནང་ནས། གཤམ་དུ་འཁོད་པ་(བྱུར་ལྗེའི་དཔེ་
ཆའི་དཀར་ཆག①ལ་ལྟ་དགོས)རྣམས་ལུད། ཞེན་ཀེ་སིས་ད་དུང་མའོ་སེར་
 ཟེར་བའི་གྲག་རིང་ནང་དུ་རྒྱན་འབྲུམ་ཨ་རག་བསྟུལ་མཁན་ཞིང་པ་རྣམས་གི་གནས་
 ཚུལ་སྒྲོར་བཤད་པའི་ཙམ་ཡིག་ཅིག་ཀྱང་སྟོན་པ་གནང་བ་རེད། ཆགས་པར་གི་ལས་ཀ་
 གནང་བ་དེའི་ཐོག་ནས་མར་ཁེ་སིས་རང་གི་དུ་ལ་ཆབ་སྤྱད་དཔལ་འབྱོར་རིག་པའི་ཤེས་
 ཡོན་མི་འདྲང་བ་མཁུན་ནས། བརྟན་སེམས་ཆེན་པོས་ཆན་རིག་དེར་ཞིབ་འཇུག་གནང་
 བ་རེད།

① 《ལེ་ཉིན་གི་གསུང་འབྲུམ་》དེབ་ 21 པའི་ཤོག་ལྡེ་ 59 པ་—72 པར་གསལ། དེབ་འདིའི་ནང་དུ་
 བརྒྱུས་མེད། —རྒྱ་ཡིག་དུ་རྒྱུར་མཁན་གི་མཆན་

ཅིག་དུ་ཡུར་པ་རེད། ཁོང་ནམ་པ་གཉིས་གིས་སྒྲི་མེས་འཁོལ་བའི་ངང་ནས་སྐབས་
 དེའི་པ་ཁིའི་གསར་བཞེས་ཆོག་པ་ཁག་གི་ཆ་ཆ་ལུར་ལུར་གི་འཆ་བའི་ནང་དུ་ཞུགས་
 པ་(ཕུའུ་ལུའུ་དུང་གི་གཞུང་ལུགས་དེས་སྐབས་དེར་དམིགས་བསལ་གི་རུས་པ་ཐོན་གི་...
 ཡོད་པ་རེད། 1847 ལོར་མར་ཁེ་སིས་མཆན་ཉིད་རིག་པའི་དབུལ་ཡོངས་ཟེར་བའི་
 དཔེ་ཆ་དེ་སྒྲིལ་ནས་དེར་དགག་པ་མཐར་ཕྱིན་པ་སྟོན་པ)མ་ཟད། འཕྱར་ཅུང་གུལ་
 རིམ་གི་སྒྲི་ཆོགས་རིང་ལུགས་གི་གཞུང་ལུགས་འདྲ་མིན་སྒྲི་ཆོགས་དང་འཐབ་ཅོད་ཡང་...
 དག་པོ་གནང་ནས། གསར་བཞེས་འཕྱར་མེད་གུལ་རིམ་གི་སྒྲི་ཆོགས་
 རིང་ལུགས་དང་ཡང་ན་གྲང་ཁྲན་རིང་ལུགས་(མར་ཁེ་སི་རིང་ལུགས)གི་རིགས་...
 པའི་གཞུང་ལུགས་དང་ཐབས་རྒྱས་(གཤམ་གི་རྒྱར་ལྟའི་དཔེ་ཆའི་དཀར་...
 ཆག་ནང་དུ་བཀོད་པའི་ 1844 ལོ་— 1848 ལོའི་བར་གི་དུས་སྐབས་སུ་མར་ཁེ་...
 སིས་འབྲི་བ་གནང་བའི་གསུང་ཚུལ་ལ་གསལ།)གསར་བཞོ་གནང་ཡོད་པ་རེད། 1845
 ལོར། ཕུའུ་ལུའུ་ཅིའི་སྤྱད་གཞུང་གིས་མཐར་གཅིག་དུ་ཁྲང་བྱ་བརྟན་པའི་དབང་གིས།
 མར་ཁེ་སི་ནི་ཉིན་ཁ་ཆེ་བའི་གསར་བཞེ་པ་ཅིག་དུ་ཅིས་ནས་པ་ཁི་ནས་ཕྱིར་འབྱུང་...
 བྱས་པ་རེད། དེ་ནས་ཁོང་ཕུའུ་ལུའུ་མེར་ལ་སྒྲིལ་གནང་བ་རེད། 1847 ལོའི་དབྱིད་
 ཀར། མར་ཁེ་སི་དང་ཞེན་ཀེ་སི་ནམ་གཉིས་“གྲང་ཁྲན་རིང་ལུགས་པའི་མནའ་མཐུན་”
 ཟེར་བའི་གསར་བའི་དྲིལ་བསྐྱགས་ཆོགས་པའི་ནང་ཞུགས་ནས། གཟེངས་སུ་ཐོན་པའི་
 སྒྲི་ནས་མནའ་མཐུན་དེའི་འཐུས་མི་ཆོགས་ཆེན་ཐོངས་གཉིས་པར་(1847 ལོའི་ཟླ་ 11
 པར་ལྟན་དུན་དུ་ཆོགས་པ)ཞུགས་པ་མ་ཟད། ཆོགས་ཆེན་གིས་བཀའ་མངག་གནང་བ་
 ལྟར་ 1848 ལོའི་ཟླ་ 2 པར་སྒྲིལ་བའི་སྐད་གུགས་ཡོད་པའི་“གྲང་ཁྲན་དང་གི་བསྐྱགས་”
 གཏམ་དེའང་ཐིན་བྲིས་དུ་བཀོད་གནང་བ་རེད། གསུང་ཚུལ་དེའི་ནང་སྒྲི་ཐོབ་གི་ཤེས་
 རབ་ལྟན་པ་དང་དོན་ཟབ་ཞིང་ཆོག་གསལ་བའི་སྒྲི་ནས་འཛིག་ཉིན་ལྟ་ཅུལ་གསར་པ་...
 ཉི། སྒྲི་ཆོགས་གི་འཆ་བ་ཅུད་པའི་དངོས་གཙུ་རིང་ལུགས་མཐར་ཕྱིན་པ་དང་ ཆས་ཆ་

ཆང་བ་དང་ཆེས་གཏིང་ཟབ་པའི་འཕེལ་ཁྱུས་འགྲོ་བའི་གཞུང་ལུགས་ཅོད་སྒྲུབ་རིག་པ་
 རྟེ་མེན་གྲལ་རིམ་འཕལ་ཅོད་སྒྲུབ་དང་། བྱང་ཁན་རིང་ལུགས་གི་སྤྱི་ཚོགས་གསར་པ་
 གསར་སྒྲུབ་བྱེད་མཁན་འཕྲོར་མེད་གྲལ་རིམ་གིས་ཁྲུང་བའི་འཛམ་གླིང་ལ་རྒྱས་གི་.....
 གསར་བརྗེ་འཕེལ་ཁྱུས་འགྲོ་བའི་གཞུང་ལུགས་བཅས་འབྲི་བ་གནང་ཡོད་...
 པ་རེད།

1848 ལོའི་ཟླ་བ་གཉིས་པའི་གསར་བརྗེ་ཡངས་སྤངས་, མར་ཁེ་སེ་ཡི་ལི་ཉི་
 ནས་ཕྱིར་འབུད་བྱས་པ་རེད། ཁྲོང་སྒྲར་ཡང་པ་ལིར་ཡོག་ཐེབས་པ་དང་, ཟླ་བ་
 གསུམ་པའི་གསར་བརྗེ་འཕེལ་སྤྱོད་, ཡང་པ་ལི་ནས་ཉེ་གོ་ཁོ་ཁོ་ལུན་དུ་ཡོག་ཐེབས་པ་
 རེད། 1848 ལོའི་ཟླ་ 6 ཚེས་ 1 ནས་ 1849 ལོའི་ཟླ་ 5 ཚེས་ 19 བར་, ཁོ་ལུན་དུ་
 《ལའི་དབྱིན་ཆགས་པར་གསར་པ་》པར་དུ་སྒྲུབ་ཞིང་, མར་ཁེ་སེ་ཅུ་མ་སྤྱི་བ་གཙོ་
 བོའི་འགན་དེ་བཞེས་པ་རེད། 1848 ལོ་— 1849 ལོའི་བར་གི་གསར་བརྗེ་རྟོན་
 འབུར་གི་འཕེལ་རིམ་ཐོག་ནས་རིགས་པའི་གཞུང་ལུགས་གསར་པ་དེ་འོད་སྟོང་འབར་...
 བའི་སྒོ་ནས་ར་སྟོད་དེས་སྤྱད་བྱང་བ་དང་, རྗེས་སུ་འཛམ་གླིང་ཀྲུལ་ཁབ་ཁག་གི་
 འཕྲོར་མེད་གྲལ་རིམ་གི་ལས་འགུལ་དང་དཔངས་གཙོ་འཕེལ་ཁྱེད་ཆད་གི་ཐོག་...
 ནས་ཀྱང་དེ་ར་སྟོད་དེས་སྤྱད་བྱང་བ་རེད། ཀྲུལ་ཁབ་ཐོབ་པའི་གསར་བརྗེ་ར་སྟོན་གི་
 སྤྱོད་སྤྱུགས་གིས་ཐོག་མར་མར་ཁེ་སེ་ཁྲིམས་རར་བསྐྱལ་ནས་འདྲི་གཙོད་བྱས་པ་.....
 (1849 ལོའི་ཟླ་ 2 ཚེས་ 9 ལ་ཉེས་པ་མེད་པའི་བྱུང་བསྐྱགས་བྱས་པ་རེད)དང་, དེའི་
 རྗེས་སུ་ཡང་ཁྲོང་ཉེ་གོ་ནས་(1849 ལོའི་ཟླ་ 5 ཚེས་ 16 ཉིན)ཕྱིར་འབུད་བྱས་པ་རེད།
 མར་ཁེ་སེ་སྟོན་ལ་པ་ལིར་ཐེབས་པ་རེད་, 1849 ལོའི་ཟླ་ 6 ཚེས་ 13 ཉིན་རུ་སྟོན་
 ཁོ་སྒྲུབ་⁴བྱས་རྗེས་ཡང་ཁྲོང་པ་ལི་ནས་ཕྱིར་འབུད་བྱས་པ་རེད་, དེ་ནས་ཁྲོང་ལུན་
 དུན་དུ་སྟོན་ནས་, སྤྱི་མ་གཤེགས་བར་དུ་དེར་བཞུགས་པ་རེད།

ཕྱི་ཀྲུལ་དུ་བཞུགས་པའི་རིང་ལ་འཛོ་བའི་ཐོག་དཀའ་ངལ་ཏེ་ཅང་ཆེན་པོ་བྱང་

ཡོད་པ་ནི, མར་ཁེ་སེ་དང་ཨེན་གེ་སེ་ནམ་གཉིས་གིས་པན་ཚུན་གཏོང་རེས་གནང་
 བའི་འཕྲིན་ཡིག་ཚུགས་བསྟུན་(1913 ལོར་པར་དུ་སྒྱུན་པ)གི་ནང་ནས་ཏ་ཅང་གསལ་
 བོ་མཐོང་བྱུང་གི་རེད། དབུལ་ཕོངས་གི་འཆོ་བས་མནར་ནས་མར་ཁེ་སེ་དང་ཁོང་གི་
 ཁྱིམ་མི་ཆང་མ་ཏ་ལམ་འཆོ་བས་བུལ་བའི་གནས་སུ་གྱུར་བ་རེད། སྐབས་དེར་གལ་
 སྤྱིད་ཨེན་གེ་སེས་ཏྲག་པར་དཔལ་འབྱོར་ཐོག་ནས་རང་དོར་གཞན་སྒྱུར་གི་རོགས་རམ་
 མ་གནང་ན, མར་ཁེ་སེས་《མ་ཅའི་ནམ་བཤད》འབྲི་བ་གནང་བྱུང་བུ་ཡར་བཞག་,
 དབུལ་ཕོངས་གི་འཆོ་བས་མནར་ནས་སྒྱུ་གཤེགས་རྒྱ་རེས་ཅན་རེད། དེས་མ་ཆད་,
 སྐབས་དེར་འབྱོར་རྒྱུ་ལཱ་རིམ་དང་འབྱོར་མེད་གལ་རིམ་མིན་པའི་སྒྲིཊ་ཆགས་རིང་ལུང་
 གི་གཞུང་ལྷགས་སྒྱིར་བཏང་བ་དང་བསམ་པའི་སྐབས་རྒྱན་ནི་ཤུགས་ཆེ་བའི་སྒྲུང་ཡིན་
 པར་རྟེན, མར་ཁེ་སེས་ཏྲག་དུ་སྒྲིང་རྗེ་མེད་པའི་འཕལ་རྙེད་མ་གནང་བཤམ་མེད་བྱུང་
 ཐོག་, སྐབས་འགར་ད་དུང་སྒྲིཊ་ཏམ་ཏ་ཅང་ཆེ་བ་དང་གདུག་རྩལ་ཏ་ཅང་ཆེ་བའི་སྒྲི་
 བས་རང་ཉིད་ལ་ཆོག་མཚན་བཏབ་པ་དེར་ཡང་ལན་སྒྲིག་དགོས་གི་ཡོད་པ་རེད་(《སྒྲི་
 ཞབས་རྒྱ་གེ་མེ》)⁵ མར་ཁེ་སེས་དབྱིན་ཁོར་སྤྱོད་བྱས་པའི་ཉེ་གོའི་མིའི་ཆོ་རྒྱུང་
 དང་ཁ་བུལ་ཏེ, ལོ་རྒྱུས་སྒྲིར་གི་གསུང་རྩམ་(བྱུར་ལྷའི་དཔེ་ཆའི་དཀར་
 ཆག་ནང་ལ་གསལ)མང་པོ་འབྲི་བ་གནང་ནས་རང་གི་དངོས་གཙུག་རིང་ལྷགས་
 གི་རིགས་པའི་གཞུང་ལྷགས་རྒྱས་བཤད་གནང་བ་དང་, གཙུག་པོ་ཆབ་སྤྱིད་དཔལ་འབྱོར་
 རིག་པར་ཞིབ་འཇུག་གནང་བ་རེད། 《ཆབ་སྤྱིད་དཔལ་འབྱོར་རིག་པའི་མཐའ་དབྱེད》
 ཟེར་བ་(1859 ལོར་པར་དུ་སྒྱུན་པ)དང་《མ་ཅའི་ནམ་བཤད》(1867 ལོར་དེབ་ 1 བོ་
 པར་དུ་སྒྱུན་པ)ཟེར་བའི་དཔེ་ཆ་དེ་གཉིས་ནང་དུ་, མར་ཁེ་སེས་ཆན་རིག་དེ་གསར་
 བརྗེ་ཅན་དུ་འགྱུར་བ་གནང་བ་རེད་(གཤམ་གསལ་གི་མར་ཁེ་སེའི་གཞུང་ལྷགས་
 བའི་འཕྲིན་ཡིད)།

ལོ་རབས་ལྔ་བཅུ་པའི་དུས་མཇུག་དང་ལོ་རབས་དྲུག་ཅུ་པའི་དམངས་གཙུག་

ལས་འགུལ་དེ་རྒྱ་རྒྱུ་དང་པོ་དུས་སྐབས་སུ། མར་ཁེ་སི་སྐར་ཡང་ལག་ལེན་
 དངོས་གཉིས་དུ་བྱུགས་པ་རེད། 1864 ལོར་(ཟླ་ 9 ཚེས་ 28 ཉིན།) རྟ་གྲགས་
 ཡོད་པའི་གོ་ཅི་དང་པོ་ཏེ་“བྱལ་ཁྱིའི་བཙོན་པའི་མཐུན་ཆོགས་”དེ་ལྟར་དུ་དུ་བཅུགས་པ་
 རེད། མར་ཁེ་སི་ནི་མཐུན་ཆོགས་དེའི་སྐྱོན་གྱི་ལན་པ་དང་། ཁོང་གིས་མཐུན་ཆོགས་
 དེའི་《བསྐྱབས་གཏམ་》དང་པོ་དེ་དང་། སྐྱོན་ཚད་ གསལ་བསྐྱབས་ བསྐྱབས་གཏམ་
 བཅས་མང་པོ་ཅིག་འགྲི་བ་གནང་བ་རེད། མར་ཁེ་སིས་བྱལ་ཁབ་ཁག་གི་བཙོན་པའི་
 ལས་འགུལ་གཅིག་ལྟར་བཙོན་བ་གནང་བ་དང་། འཕྱོར་མེད་གྲལ་རིམ་མིན་པ་ཏེ་མར་
 ཁེ་སི་རིང་ལུགས་མ་ཕྱུང་གོང་གི་སྐྱོན་ཆོགས་རིང་ལུགས་(མ་གྲི་ཉི་དང་ ལུ་ལུ་དུང་
 པ་ལུ་ཉིང་ དཔྱན་གྱི་རང་མོས་སྐྱབས་ཁག་གི་བཙོན་པའི་མནལ་འབྲེལ་རིང་ལུགས་
 ཏེ་གྱི་ལ་སར་གཡས་ལྷུང་བ་ལ་སྐྱབས་) སྐྱོན་ཆོགས་བྱ་སྐྱོད་གཅིག་ལྟར་གི་འགྲོ་ལས་ཐོག་
 བྱིད་གང་ཐུབ་གནང་བའི་ཐོག་ སྐྱབས་རིམ་དང་ལུ་བ་མཐའ་དེ་དག་ཚང་མའི་རིགས་
 པའི་གཞུང་ལུགས་ལ་ཁོ་ཁོས་གནང་ནས་ བྱལ་ཁབ་ཁག་གི་བཙོན་པ་གྲལ་རིམ་གི་དོན་
 ཏེ་འཕྱོར་མེད་གྲལ་རིམ་གི་འཐབ་ཚད་གི་ཐབས་རྒྱས་གཅིག་ལྟར་ཅིག་བཙོན་བ་
 རེད། པ་ལི་ཀྲང་ཉི་ལམ་རྗེས་(1871 ལོ) — མར་ཁེ་སིས་པ་ལི་ཀྲང་ཉི་ལ་ཏ་ཅང་
 གཏིང་ཟབ་པ་དང་ གནད་དུ་འཁེལ་བ་ གཟེངས་སུ་ཐོན་ཞིང་དགེ་མཚན་ལྡན་
 པའི་རྒྱས་པ་ཚོན་པ། གསར་བརྗེ་ཡིན་པ་བཅས་གི་གདོང་འཛིག་ཅིག་གནང་བ་
 (《ལྷ་ལན་ཞིའི་ནང་འཁྲུག་》, 1871 ལོར་པར་དུ་སྐྱུན་པ) དང་— པ་ལུ་ལུ་ཉིང་གས་
 གིས་གོ་ཅི་དང་པོ་ཁ་བལ་བཏང་ནས་ གོ་ཅི་དང་པོ་སྐྱོན་ཆོགས་ཚུ་ཁྱིའི་དུ་
 གནས་ཐབས་མེད་པ་ཆགས་པ་རེད། ཏའེ་ཡ་བྱལ་ཁྱིའི་འཐུས་མི་ཆོགས་ཆེན་(1872
 ལོར་)ཆོགས་པའི་རྗེས་སུ་ མར་ཁེ་སིས་གོ་ཅིའི་སྐྱོད་ལུ་ལྷ་ལྷན་ཁང་དེ་ཉི་ལུ་འེ་
 ཏེ་སྐྱོན་གནང་བ་རེད། གོ་ཅི་དང་པོས་རང་གི་ལོ་རྒྱུས་གི་ལས་འགན་སྐྱབ་མིན་པ་
 དང་སྐྱབས་ འཛམ་གླིང་བྱལ་ཁབ་ཁག་གི་བཙོན་པའི་ལས་འགུལ་གྱུགས་ཏ་ཅང་ཆེ་ཏེ་

ཕྱིན་པའི་དུས་རབས་ཅིག་ལྟར་བ་དེ། བཟོ་བའི་ལས་འགུལ་ཡོངས་ཁྲབ་དུ་འཁེལ་
 རུས་འགྲོ་བའི་དུས་རབས་ཅིག་དང་། མི་རིགས་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་གི་ནང་ལ་མང་ཚོར་
 གི་རང་བཞིན་ལྡན་པའི་སྤྱི་ཚོགས་རིང་ལུགས་གི་བཟོ་བའི་སྤྱིད་ཏང་གཅིག་...
 རིས་གཉིས་མཐུད་དུ་འཇུགས་པའི་དུས་རབས་ཅིག་རེད།

གོ་ཅི་དང་ཤོད་ནང་ལས་ཀ་ཤེལ་བ་ཆེ་བའི་ཐོག་རིགས་པའི་གཞུང་ལུགས་ལ་...
 ཞིབ་འཇུག་གནང་རྒྱ་དེ་བས་ཀྱང་ཤེལ་བ་ཆེ་བའི་རྒྱ་གིས། མར་ཁེ་སི་འི་སྤྱ་གཟུགས་
 ལ་གནོད་རྒྱུ་ཆེན་པོ་བྱུང་བ་རེད། དེ་འདྲ་ཡིན་ནའང་། ཁོང་གིས་ད་དུང་དཔུང་
 གཞིའི་ཡིག་ཆ་གསར་པ་འཁོར་ཆེན་ཅིག་བསྟུ་བྱུང་གནང་བ་དང་། མཛད་རིགས་མི་
 འདྲ་བ་ཁ་ཤས་(དཔེར་ན་ཨོ་ཡིག་ཨགས)སྟོབ་རྒྱུང་གནང་ནས། ཆབ་སྤྱིད་དཔལ་
 འཕྱར་རིག་པ་སྤྱར་བཞོད་བྱེད་རྒྱ་དང་«མ་རྒྱའི་རྣམ་བཤད»འཁྱི་རྒྱའི་ལས་ཀ་...
 དེ་ལྟ་མཐུད་ནས་གནང་བྱུང་། ཁོང་ནད་གིས་མནར་བའི་དབང་གིས་«མ་རྒྱའི་
 རྣམ་བཤད»ལྷིས་མ་བྲུབ་པ་རེད།

1881 ལོའི་ཟླ་ 12 ཚེས་ 2 ལ། མར་ཁེ་སི་འི་སྤྱ་ཟླ་གཤེགས་པ་རེད། 1883
 ལོའི་ཟླ་ 3 ཚེས་ 14 ལ། མར་ཁེ་སི་རང་ཉིད་གི་ངལ་གསའི་ཞབས་ཀྱིས་ཐོག་དུ་
 ཐུགས་སུ་ཤོད་པའི་ནས་དཀོངས་པ་རྒྱགས་པ་རེད། ཁོང་གི་སྤྱ་ཡུང་ལུན་དུན་གི་
 ཏཱ་ཀོ་མེ་ཟེར་བའི་སྤྱི་པའི་དུས་མར་བསྐུལ་ནས་ཁོང་གི་སྤྱ་ཟླའི་སྤྱ་ཡུང་དང་མཉམ་...
 དུ་སྐྱས་པ་རེད། མར་ཁེ་སི་འི་ཁྱིམ་གི་འཆ་བ་ཏ་ཅང་རྒྱ་བའི་སྐབས་སུ། ཁོང་གི་སྤྱ་
 གུ་ཁ་ཤས་ལྷིས་པའི་དུས་ནས་ལུན་དུན་དུ་སྟོངས་པ་རེད། བྱ་ཚ་གསུམ་དཔྱིན་
 གོ་དང་རྩ་གྲིའི་སྤྱི་ཚོགས་རིང་ལུགས་པ་གསུམ་ལ་མནར་མར་སྤྱར་བ་རེད། ཡའེ་ཡིན་
 བ་ནི་ཡའེ་ཡེ་ཡིན་ལ་མནར་མར་སྤྱར་བ་དང་། ལའོ་ལ་ནི་ལ་རྩ་ཀེ་ལ་མནར་མར་
 སྤྱར་བ། ཡན་ཉི་ནི་ལུང་ཀེ་ལ་མནར་མར་སྤྱར་བ་རེད། ཡན་ཉི་འི་བྱ་ནི་རྩ་གྲིའི་སྤྱི་
 ཚོགས་ཏང་གི་ཏང་ཡོན་ཅིག་རེད།

མར་ཁེ་སི་ཁི་གཞུང་ལུགས་

མར་ཁེ་སི་ཁི་ལུགས་ནི་མར་ཁེ་སི་ཁི་ལྟ་ཚུལ་དང་གཞུང་ལུགས་གི་མ་
 ལག་ཅིག་རེད། མར་ཁེ་སི་ཁི་དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་མིའི་རིགས་གི་ཆེས་སློན་པོ་
 གི་རྒྱལ་ཁབ་གསུམ་པོ་དེའི་བསམ་པའི་སྒྲུབ་སྐྱོན་གཙོ་བོ་གསུམ་ལྟར་འཛིན་གནང་...
 མཁན་ཅིག་དང་སྐྱེ་ཐོབ་གི་ཤེས་རབ་ལྡན་པའི་སྒྲིན་ནས་ལེགས་འགྲུབ་གནང་མཁན་ཅིག་
 རེད། བསམ་པའི་སྒྲུབ་སྐྱོན་གཙོ་བོ་གསུམ་པོ་དེ་ནི། ཉེ་གོའི་གནའ་རབས་གི་མཆན་
 ཉིད་རིག་པ་དང་, དབྱིན་གོའི་གནའ་རབས་གི་ཆབ་སྲིད་དཔལ་འབྱོར་རིག་པ་, ལྷ་གོའི་
 གསར་བཞེའི་གཞུང་ལུགས་སྤྱིར་བཏང་པ་དང་འབྲེལ་བའི་ལྷ་གོའི་སྤྱི་ཚོགས་རིང་ལུགས་
 བཅས་རེད། མར་ཁེ་སི་ཁི་ལྟ་ཚུལ་ནི་ཉ་ཅང་མཐར་ཕྱིན་པ་ཅིག་དང་ཉ་ཅང་ཆ་ཆང་
 བ་ཅིག་ཡིན་པ་དེ་མར་ཁེ་སི་ཁི་དགྲ་པོས་ཀྱང་ཁས་ལེན་གི་ཡོད་པ་རེད། ལྟ་ཚུལ་དེ་
 ཚེ་གཅིག་དུ་བརྒྱུས་ནས་དེང་རབས་དངོས་གཙོ་རིང་ལུགས་དང་དེང་རབས་ཆན་རིག་
 གི་སྤྱི་ཚོགས་རིང་ལུགས་——འཛམ་གླིང་གི་དཔལ་ཡོན་དར་བའི་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་གི་བཙོ་
 པའི་ལས་འགུལ་གི་རིགས་པའི་གཞུང་ལུགས་དང་ཅ་འཛིན་དུ་ལྷུང་པ་རེད། དེར་རྟེན་,
 ང་ཚོས་མར་ཁེ་སི་ཁི་རིང་ལུགས་གི་ནང་དོན་གཙོ་བོ་ཉེ་མར་ཁེ་སི་ཁི་དཔལ་འབྱོར་གཞུང་
 ལུགས་སྒྲིར་མ་བཤད་གོང་ལ། རེས་པར་དུ་མར་ཁེ་སི་ཁི་འཛིན་རྟེན་ལྟ་ཚུལ་ཁྱིལ་པོ་
 དེ་རགས་ཅམ་ཅིག་བཤད་དགོས་པ་འདུག།

མཆན་ཉིད་རིག་པའི་དངོས་གཙོ་རིང་ལུགས་

1844 ལོ་——1845 ལོར་མར་ཁེ་སི་ཁི་ལྟ་ཚུལ་ཆགས་པའི་སྐབས་ནས་བཟུང་,
 ཁོང་ནི་དངོས་གཙོ་རིང་ལུགས་པ་ཅིག་དང་, ལྷག་པར་དུ་ལུ་སྤེར་པ་ཉ་ལ་བཅི་

བཀུར་གནང་མཁན་ཅིག་རེད, རྗེས་སུ་ཁོང་གིས་ཀྱང་ཕྱིར་པ་ཏའི་སྐྱོན་ཆ་ནི་དངོས་
 གཙུག་རིང་ལུགས་དེ་ཙམ་མཐར་མ་ཕྱིན་པ་དང་ཆ་མི་ཚང་བའི་ཐོག་དུ་ཡོད་པའི་ངོས་...
 འཛིན་གནང་བ་རེད། མར་ཁེ་སིའི་བྱགས་ལ་རྒྱུར་པ་ཏའི་“དུས་རབས་ལྟེ་བའི་”
 འཛིན་ཁྲིང་ལོ་རྒྱུས་གི་རྣམས་པ་ནི, ཁོས་སེམས་ཐག་བཅད་བཅད་གིས་ཉེ་ཀེར་གི་སེམས་
 གཙུག་རིང་ལུགས་དང་འབྲེལ་ཐག་བཅད་ནས, དངོས་གཙུག་རིང་ལུགས་ཀྱི་ལ་བསྐྱུགས་
 བྱས་པ་དེ་ཡིན་ཞིང, དངོས་གཙུག་རིང་ལུགས་དེ་རིགས་ནི་“དུས་རབས་བཙུག་བཅུད་”
 བའི་སྐབས་དང, ལྷག་པར་དུ་རྩ་གོ་ལ, ད་ཡོད་གི་ཆ་བ་སྤྱི་དུ་ལམ་ལུགས་ལ་ངོ་
 སྐྱོལ་བྱེད་པའི་འཐབ་རྩེད་ཅིག་ཡིན་པ་མ་ཟད, དུས་མཚུངས་ཚོས་ལུགས་དང་ལྷན་
 རིག་པར་ངོ་སྐྱོལ་བྱེད་པའི་འཐབ་རྩེད་ཅིག་ཀྱང་རེད, དེས་མ་ཆད་..... གཟུགས་
 འདས་རིག་པ་(དོན་ནི་“རིག་གསལ་མཆན་ཉིད་རིག་པ”དང་ཐོག་པའི་“བཟི་ཡོམ་ཡོམ་...
 གིས་བསམ་གཞིར་བྱས་པ”དེ་ཡིན་པ) ཡོད་ཆད་ལ་ངོ་སྐྱོལ་བྱེད་པའི་..... འཐབ་རྩེད་
 ཅིག་ཀྱང་རེད” (《རྗེས་སུ་ལ་གསུང་རྩམས་》ནང་གི་《མཆོག་དུ་གྱུར་པའི་བྱིས་ཀྱང་》)
 དཀོངས་པ་རེད། མར་ཁེ་སིས་འབྲི་བ་གནང་བར་: “ཉེ་ཀེར་གིས་བལྟས་ན, བསམ་
 གཞིགས་གི་གོ་རིམ་(ཁོས་ཐ་ན་འདྲ་ཤིས་གི་ཐ་སྙད་འོག་དུ་དེ་རང་རྒྱགས་བྱུང་བའི་གཙུག་
 གཟུགས་ཅིག་དུ་སྐྱུར་པ་རེད)དེ་ནི་དངོས་ཡོད་གསར་སྐྱུན་བྱེད་མཁན་(གསར་སྐྱུན་པ་
 དང, གསར་འཛུགས་པ)ཅིག་རེད་བསམ་གི་ཡོད་པ་རེད་.....ངའི་ལྟ་རྒྱུ་ནི་དེ་དང་
 ཐོག་ཉེ, འདྲ་ཤིས་གི་རང་བཞིན་ལྡན་པའི་རིགས་ནི་མིའི་ཁྱད་པའི་ནང་དུ་སྒྲིམ་ནས་
 ཁྱད་པའི་ནང་སྐྱུར་བཞོད་བྱས་ཟིན་པའི་དངོས་པོའི་རང་བཞིན་ལྡན་པའི་རིགས་ཅིག་...
 མ་གཏོགས་གཞན་གང་ཡང་མ་རེད།” (《མ་ཅའི་རྣམ་བཤད་》དེབ་ 1 པའི་པར་གཞི་
 2 པའི་མཇུག་བྱང) ཞེན་ཀེ་སིས་《དུའུ་ལིན་ལ་དགག་པ་བརྒྱབ་པ》ཟེར་བའི་དཔེ་ཆའི་
 (དཔེ་ཆ་དེའི་ནང་དུ་གསལ, མར་ཁེ་སིས་དཔེ་ཆ་དེའི་ཟིན་བྲིས་གཟིགས་
 མུང་བ་རེད)ནང་ལ་བཅད་དེ་མར་ཁེ་སིའི་དངོས་གཙུག་རིང་ལུགས་གི་མཆན་ཉིད་རིག་པ་

དེ་གཞི་འཛིན་ས་གནང་ཡོད་པ་མ་ཟད། མཚན་ཉིད་རིག་པ་དེ་གསལ་བཤད་ཀྱང་
 གནང་ཡོད་པ་རེད། རྒྱུ་ལྡན་འབྲི་བ་གནང་བར། “.....འཇིག་རྟེན་གྱི་གཅིག་ལྷན་
 རང་བཞིན་ནི་དེའི་གནས་པར་ཐུག་མེད་པར། དེའི་དངོས་པོའི་རང་བཞིན་ལ་ཐུག་
 ཡོད་པ་རེད། དངོས་པོའི་རང་བཞིན་དེ་རིགས་.....མཚན་ཉིད་རིག་པ་དང་རང་བྱུང་
 ཚན་རིག་གི་ཡུན་རིང་ཞིང་དཀའ་ཆོག་ས་ཆེ་བའི་འཕེལ་རྒྱས་ཤོག་ནས་ར་སྤྲོད་བྱེད་.....
 དགོས་པ་ཅིག་རེད་..... འགྲུལ་རྒྱུད་ནི་དངོས་པོའི་གནས་སྤངས་ཅིག་རེད། ཏུས་གང་
 དང་ཡུལ་གང་དུ་ཡིན་ན་ཡང་འགྲུལ་རྒྱུད་མེད་པའི་དངོས་པོ་དང་ཡང་ན་དངོས་པོ་.....
 མེད་པའི་འགྲུལ་རྒྱུད་མེད་ལ་ཡོང་ཡང་སྲིད་གི་མ་རེད་..... གལ་ཏྲེ་བསམ་པ་དང་.....
 ཤེས་རྟོགས་ཟེར་བ་དེ་ཡང་སྤྲིང་ག་རེ་ཡིན་པ་དང་། དེ་ཆ་གང་ནས་ཡོང་བ་རེད་ཟེ་
 སྤྲིས་པ་ཡིན་ན། དེ་ཆ་ཆང་མ་མིའི་ལྷན་པ་ལས་བྱུང་བ་ཅིག་ཡིན་པ་དང་། མི་རང་
 ཉིད་ཀྱང་རང་བྱུང་ཁམས་ལས་བྱུང་བ་ཅིག་དང་། རང་བྱུང་ཁམས་གི་ཡུལ་ཏུས་ངེས་
 ཅན་ཅིག་གི་ནང་དུ་གནས་པ་མ་ཟད་ཡུལ་ཏུས་དེ་དང་མཉམ་དུ་འཕེལ་རྒྱས་བྱུང་བ་.....
 ཅིག་ཡང་ཡིན་པ་མཐོང་ཐུབ་གི་རེད། མིའི་ལྷན་པ་ལས་བྱུང་བ་ཅིག་ཡིན་ཕྱིན།
 མཐར་གཏུག་ནས་བཤད་ན་རང་བྱུང་ཁམས་ལས་བྱུང་བ་ཅིག་ཡིན་པས། དེ་རང་བྱུང་
 ཁམས་གི་འབྲེལ་བ་གཞན་དག་དང་ཕན་ཚུན་འགལ་བ་ཅིག་མིན་པར་ཕན་ཚུན་མཐུན་
 པ་ཅིག་ཡིན་པ་བཤད་མ་དགོས་པ་རེད།” “རྟེ་ཀེར་ནི་སེམས་གཙུག་རིང་ལུགས་པ་
 ཅིག་རེད། གསལ་པོ་བཤད་ན། རྒྱུ་བཟུམ་ནི་ང་ཆོད་ལྷན་པའི་ནང་གི་བསམ་སྒྲོ་
 ནི་དངོས་ཡོད་གི་བྱ་དངོས་དང་གོ་རིམ་དེ་མང་ཉུང་ལ་མ་བཟླས་པར་སྦྱོར་མཚན་ཅམ་...
 དུ་བྱུང་བའི་རྩར་སྤང་(Abbilder, གོ་དོན་ནི་འཆར་སྤང་རེད། ཞེན་ཀེ་སྤེས་
 སྐབས་འགར་“སྤང་བ”ཟེ་གསུང་གི་ཡོད་པ་རེད།) ཅིག་མ་རེད། དེ་ལས་ཐོག་རྟེ།
 རྒྱུ་བཟུམ་ན། བྱ་དངོས་དང་དེའི་འཕེལ་རྒྱས་དེ་འཇིག་རྟེན་མ་བྱུང་གོང་ནས་ས་ཆ་
 ཅིག་དུ་གནས་ཡོད་པའི་འདྲ་ཤས་ཅིག་གི་རྩར་སྤང་ཅིག་རེད།” ཞེན་ཀེ་སྤེས་རང་